Forlægget til "Hil Dig, Frelser og Forsoner!"

Aksel Weische Friberg

"Hil dig, Frelser og Forsoner!" udkom i *Sang-Værk til den Danske Kirke* i 1837. Ifølge store dele af Grundtvigforskningen er salmens forlæg "Salve mundi salutare" af cistercienserabbeden Arnulf af Louvain (d. 1250) i en forkortet udgave fra 1817 af den tyske hymnolog August Jacob Rambach (1693-1735). I bidraget bliver det, som flere forskere tidligere har påpeget, sandsynliggjort, at der har været andre værker involveret i Grundtvigs gendigtning – men på en anden måde, end det tidligere har været gjort. Artiklen begynder med en kronologisk redegørelse for den hidtidige forsknings syn på forlægget. Derefter foretages der en komparativ analyse af Grundtvigs 1837-udgave og Rambachs udgave af "Salve mundi salutare" (udg. 1817) samt andre mulige forlæg – i diskussion med den eksisterende forskning.[1]

Salmens forskningshistorie

I en artikel i *Dansk Kirketidende* 1907 (nr. 39) skriver biskop Christian Ludwigs (1877-1930), at hymnen "Salve mundi salutare" findes i to redaktioner, altså redigerede udgaver, som begge er del af et større værk om Jesu torturerede lemmer. Den første af disse redaktioner er trykt i værket *Thesaurus Hymnologicus II* af den tyske hymnolog H.A. Daniel fra 1844 (Daniel 1844, 359). Den anden er trykt i værket *Lateinische Hymnen des Mittelalters I* af den tyske historiker F.J. Mone fra 1853 (Mone 1964, 162-163). Ifølge Ludwigs er det under anvendelse af disse to redaktioner, at Grundtvig har udarbejdet sin gendigtning.[2] I *Sang-Værk til den Danske*

[1] Artiklen er en omarbejdelse af et bachelorprojekt på Det Teologiske Fakultet, Københavns Universitet.

[2] Begge værker er trykt efter 1837, hvor "Hil dig, Frelser og Forsoner!" udkommer i *Sang-Værk til den Danske Kirke*, og derfor kan Grundtvig naturligvis ikke

Kirke har Grundtvig skrevet en note til sin salme med teksten: "Den hellige Bernhards 'Salve mundi salutare' frit oversat" (SV nr. 232). Heraf fremgår det altså, at Grundtvig selv troede, at han gendigtede en middelalderhymne af Bernhard af Clairvaux. Desuden mener Ludwigs, at udtrykket "frit oversat" må betyde, at Grundtvig er og forstår sig som forfatter til salmen (Ludwigs 1907, 612). Hertil må det dog anføres, at det afhænger af, om salmens ordlyd afviger tilstrækkeligt fra den/de version/versioner, som Grundtvig "frit oversætter" fra, som vi skal se nedenfor.

Senere samme år (1907) kommenterer Peder Severinsen (1869-1939) i *Dansk Kirketidende* (nr. 41) Ludwigs' artikel. Han henviser til sin egen afhandling i *Teologisk Tidsskrift Ny Række 6,* 1905, hvor han som den første i forskningen har hævdet, at Grundtvig som forlæg har benyttet sig af Rambachs tekst på 12 strofer i *Anthologie christlicher Gesänge I* (1817) til sin gendigtning. Ifølge Severinsen følger Grundtvig Rambach "Vers for Vers i sine 12 Vers i Sangværket, og selv om der er saare karakteristiske Friheder, er det dog fuldt berettiget at tale om Oversættelse" (*Dansk Kirketidende* 1907, 654). Dog modsiger Severinsen delvist sig selv, da han i *Teologisk Tidsskrift* faktisk havde anført, at Grundtvig fra strofe 8 og frem har en helt anden tone end Rambach (Severinsen 1905, 168-169).

Godt ti år senere når Ludwigs til samme konklusion som Severinsen, nemlig at Rambach er den eneste udgave, som ligger til grund for "Hil dig, Frelser og Forsoner!" (Ludwigs 1918, 45). Igen hævder han dog, at der *ikke* er tale om en oversættelse fra Rambach, men at Grundtvig er forfatter til salmen, selv om Rambachs strofeudvalg er grundlaget for hans gendigtning.

I 1937 udgiver den tidligere højskoleforstander Kristian Tårup *Grundtvigs Påskesalmer*. Også han plæderer for en fri gendigtning fra Rambach (Tårup 1837, 15-16). Tårup gør i sin analyse endvidere opmærksom på, at "Salve mundi salutare" var kommet til Danmark gennem Tyskland, hvor den allerede gennem århundreder var blevet oversat til tysk. Især hæfter han sig ved, at den tyske salmedigter Paul Gerhardt (1607-76) har skrevet en gendigtning på fem strofer af "Salve mundi salutare" i form af et passionsdigt fra 1609 med titlen "Sey mir tausendmahl gegrüsset, der mich je

---

have siddet med disse specifikke udgivelser. Men Ludwigs mener, at Grundtvig må have kendt til tidligere versioner af de tekster, Daniel og Mone redigerer, fordi der heri findes nogle for hans gendigtning centrale passager (Ludwigs 1907, 612). Denne pointe tages op nedenfor.

und je geliebt" (Tårup 1837, 14) – et digt, Grundtvig var i besiddelse af i 1837, som vi skal se nedenfor.[3]

I 1944 anfører Johan Borup (1853-1946) i sit værk *N.F.S. Grundtvig* (1944), at det kun er i strofe 10, at Grundtvig frit gendigter, og at resten af salmen har ligget ham så fjernt, at han ikke selv har fundet den egnet til at blive optaget i *Fest-Psalmer* fra 1850 (Borup 1944, 234-235). Borup hævder altså, modsat Ludwigs og Tårup, at Grundtvig med undtagelse af strofe 10 holder sig tæt til forlægget.

I 1950 opstår der en vending i salmens fortolkningshistorie, da Helge Toldberg (1913-64) i disputatsen *Grundtvigs symbolverden* (1950) kritiserer Ludwigs, anførelse af, at Grundtvig kun skulle have benyttet sig af Rambachs uddrag af "Salve mundi salutare" (Toldberg 1950, 253). Toldberg påpeger, at Ludwigs' redegørelse er utilfredsstillende, fordi Ludwigs med antagelsen af Rambach som eneste forlæg for "Hil dig, Frelser og Forsoner!" får salmen til at ligne en friere gendigtning, end den faktisk er (Toldberg 1950, 253). Toldberg arbejdede udførligt med særligt rosensymbolet hos Grundtvig, og han skriver, at "Det er den intense beskæftigelse med rosensymbolet og rosenkilden, der har givet Grundtvig de fornødne forudsætninger for at fordanske Salve mundi salutare" (Toldberg 1950, 40). Der er således ifølge Toldberg tale om en tekst, som er langt mere tro mod forlægget end en fri gendigtning – men som dog er "fordansket", hvormed han må mene, at salmen er omdannet til en dansk sproglig/kulturel sammenhæng. Det ser ud til, at Toldberg mener, at forlægget primært skal findes et andet sted end hos Rambach (Toldberg 1950, 40, 253), nemlig i en tekst, som trykkes af Dines Pontoppidan (1814-79) i *Dansk Kirketidende* 1859 under titlen "St. Bernhards Passions-Hymne – Grundtvigs Oversættelse af den" (Pontoppidan 1859, 161-162). I denne tekst findes en overensstemmelse med Grundtvigs strofe 8, som ikke forekommer hos Rambach.[4]

---

[3] Foruden *Sey mir tausendmahl gegrüsset, der mich je und je geliebt* har Paul Gerhardt også forfattet en anden gendigtning af Arnulfs *Salve mundi salutare*, som hedder: *O, Haupt voll Blut und Wunden*. Denne gendigtning er i 1738 oversat til dansk af bogsamler Frederik Rostgaard (1671-1745) og findes i den nuværende autoriserede danske salmebog under navnet: "O hoved, højt forhånet" (DDS, nr. 193).

[4] Med undtagelse af denne ene strofe afviger strofeudvalget som helhed hos Pontoppidan meget fra Grundtvig.

Dog jeg troer, af dine Vunder	Salve latus Salvatoris	Vær hilset, du frelsers side,
Væld udsprang til stort Vidunder,	In quo latet mel dulcoris,	i hvilken sødmens honning skjuler sig,
Mægtig til hver Steen at vælte,	In quo patet vis amoris,	i hvilken kærlighedens styrke er åbenbar,
Til Iis-Bjerge selv at smelte,	Ex quo scatet fons cruoris,	fra hvilken blodets kilde,
Til at tvætte Hjertet reent!	Qui corda lavat sordida	som tvætter urene hjerter, udspringer
(SV nr. 232, str. 8)	(*Dansk Kirketidende* 1859, 161)	(Min oversættelse)

Endnu et nybrud kommer med Jørgen Elbek (1934-2014), der i artiklen "Grundtvig og de latinske salmer" fra *Grundtvig Studier* 1959 grundigt undersøger, hvilke andre potentielle forlæg Grundtvig var i besiddelse af i 1837. I dette studie gør Elbek to fund. For det første opdager han i fortegnelsen over Grundtvigs bøger fra 1839, at Grundtvig har ejet *Universal-Gesangbuch* af hymnologen J.J. Gottschald (1737). For det andet, at Grundtvig den 18. januar 1837 på Det Kgl. Bibliotek har lånt *Anthologie christlicher Gesänge I* (udg. 1817) af Rambach.

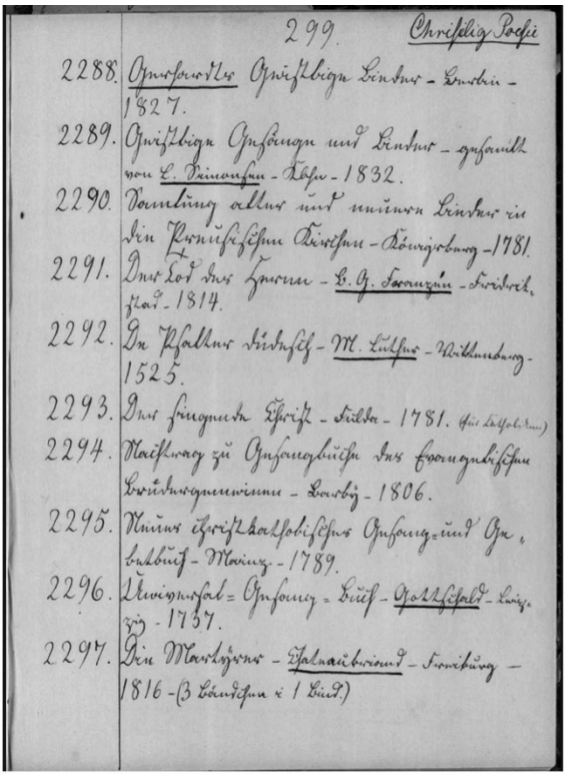

299. Christelig Poesi

2288. Omnibus Christeligen Lieder - Leipzig - 1827.
2289. Christelige Sange und Lieder - gesammelt von L. Hansen - Kiel - 1832.
2290. Sammlung alter und neuerer Lieder zu den Königsberger Kirchen - Königsberg - 1781.
2291. Det Lod des Herren - C. G. Tscharner - Frankf. a. M. - 1814.
2292. Die Psalmen Davids - M. Luther - Wittenberg - 1525.
2293. Den hellige Skrift - Fulda - 1781. (Vulgata)
2294. Anleitung zu Gesangbücher des evangelischen Brüdergemeinen - Leipzig - 1806.
2295. Neues christkatholisches Gesang- und Gebetbuch - Mainz - 1789.
2296. Universal-Gesang-Buch - Gottschalk - Leipzig - 1737.
2297. Die Marterwoche - Salzmann - Frankfurt - 1816 - (3 Bøndene à 1 Bind.)

Grundtvigs Bogfortegnelse 1839, 299

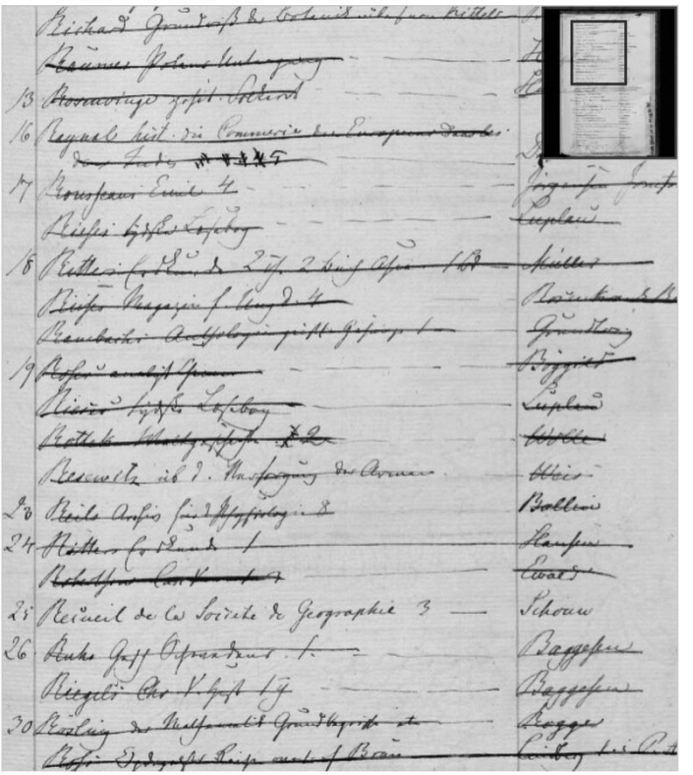

Det Kongelige Biblioteks udlånsprotokol 1837, 71

På baggrund af sine fund konstaterer Elbek i overensstemmelse med Toldberg, at selv om Grundtvigs gendigtning tager udgangspunkt i Rambach, er der én strofe, som afviger stærkt fra Rambach. Han peger dog i modsætning til Toldberg ikke på Pontoppidan, men på Grundtvigs lån af *Universal-Gesangbuch*, hvor man ifølge Elbek på side 135 finder hele hymnerækken (Elbek 1959, 22). Det er lidt uklart, hvad Elbek mener, når han skriver, at man finder "hele hymnerækken", men på side 135 i *Universal-Gesangbuch* optræder Paul Gerhardts "Sey mir tausendmahl gegrüsset, der mich je und je geliebt" (1609), som Tårup også berørte. Denne hymne af Gerhardt har som overskrift "Auf die Füße Jesu". Ser man på de efterfølgende sider, fortsætter fire sammenhængende hymner af Gerhardt, som har titlerne "Auf die Hände Jesu", "Auf das Haupt Jesu", "Auf das Herz des leidenden Jesu" og "Auf die verwundete Seite Jesu".

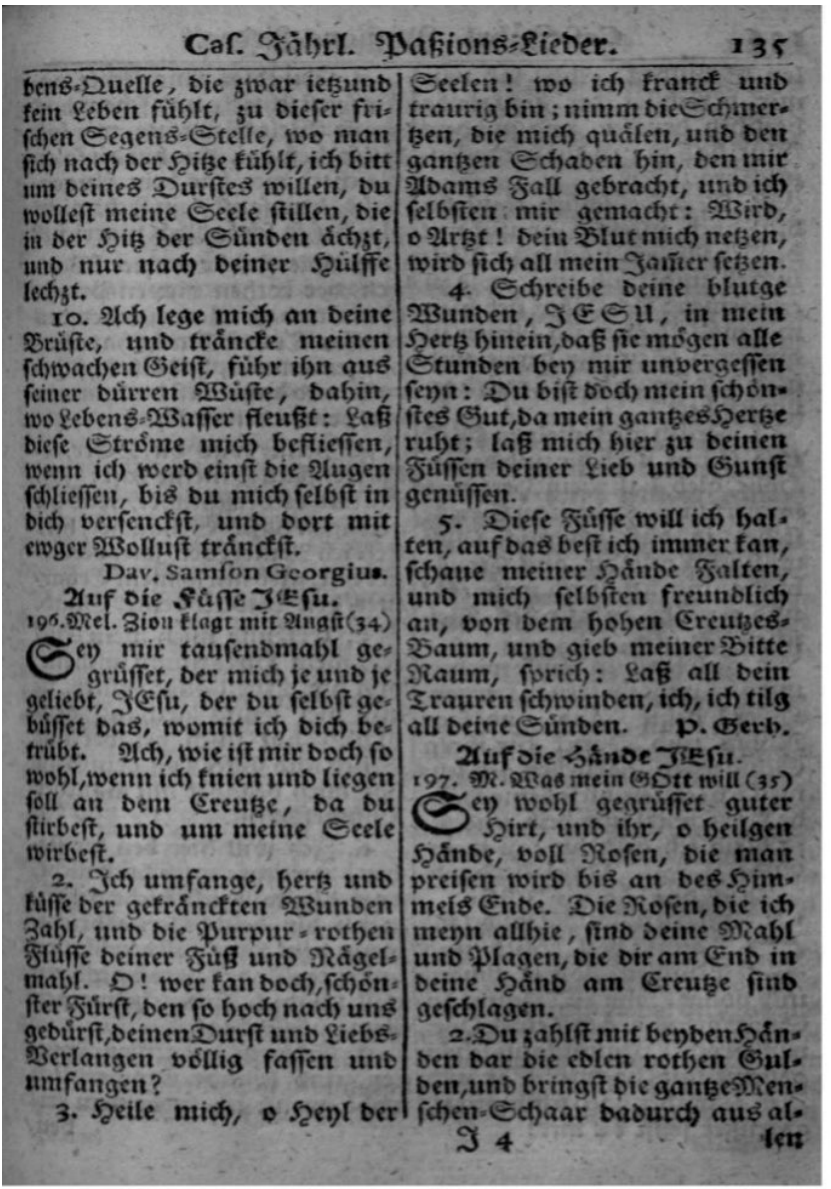

Cas. Jährl. Paßions-Lieder. 135

bens-Quelle, die zwar ietzund kein Leben fühlt, zu dieser frischen Segens-Stelle, wo man sich nach der Hitze kühlt, ich bitt um deines Durstes willen, du wolleſt meine Seele stillen, die in der Hitz der Sünden ächzt, und nur nach deiner Hülffe lechzt.

10. Ach lege mich an deine Brüſte, und tränckе meinen schwachen Geiſt, führ ihn aus seiner dürren Wüſte, dahin, wo Lebens-Waſſer fleußt: Laß dieſe Ströme mich befliessen, wenn ich werd einſt die Augen schlieſſen, bis du mich selbſt in dich verſenckſt, und dort mit ewger Wolluſt tränckſt.

Dav. Samſon Georgius.

Auf die Füſſe JEſu.

196. Mel. Zion klagt mit Angſt (34)

Sey mir tauſendmahl gegrüſſet, der mich je und je geliebt, JEſu, der du ſelbſt gebüſſet das, womit ich dich betrübt. Ach, wie iſt mir doch ſo wohl, wenn ich knien und liegen ſoll an dem Creutze, da du ſtirbeſt, und um meine Seele wirbeſt.

2. Ich umfange, hertz und küſſe der gekränckten Wunden Zahl, und die Purpur-rothen Flüſſe deiner Füß und Nägelmahl. O! wer kan doch, ſchönſter Fürſt, den ſo hoch nach uns gedürſt, deinen Durſt und Liebs-Verlangen völlig faſſen und umfangen?

3. Heile mich, o Heyl der Seelen! wo ich kranck und traurig bin; nimm die Schmertzen, die mich quälen, und den gantzen Schaden hin, den mir Adams Fall gebracht, und ich ſelbſten mir gemacht: Wird, o Artzt! dein Blut mich netzen, wird ſich all mein Jaſſer ſetzen.

4. Schreibe deine blutge Wunden, JESU, in mein Hertz hinein, daß ſie mögen alle Stunden bey mir unvergeſſen ſeyn: Du biſt doch mein ſchönſtes Gut, da mein gantzes Hertze ruht; laß mich hier zu deinen Füſſen deiner Lieb und Gunſt genüſſen.

5. Dieſe Füſſe will ich halten, auf das beſt ich immer kan, ſchaue meiner Hände Falten, und mich ſelbſten freundlich an, von dem hohen Creutzes-Baum, und gieb meiner Bitte Raum, ſprich: Laß all dein Trauren ſchwinden, ich, ich tilg all deine Sünden. P. Gerh.

Auf die Hände JEſu.

197. M. Was mein GOtt will (35)

Sey wohl gegrüſſet guter Hirt, und ihr, o heilgen Hände, voll Roſen, die man preiſen wird bis an des Himmels Ende. Die Roſen, die ich meyn allhie, ſind deine Mahl und Plagen, die dir am End in deine Händ am Creutze ſind geſchlagen.

2. Du zahlſt mit beyden Händen dar die edlen rothen Gulden, und bringſt die gantze Menſchen-Schaar dadurch aus al-

Universal-Gesangbuch v. J.J. Gottschald, Leipzig 1737, 135

Salmeforskeren Anders Malling (1896-1981) har udarbejdet en udførlig redegørelse for *Salve mundi salutare*. Hymnen er dog ifølge Malling delt op i syv dele, som er ordnet, efter at mennesket fra neden hæver blikket op mod den lidende Kristus (Malling 1962, 204):

I. *Ad pedes: Salve mundi salutare* (ved fødderne).
II. *Ad genua: Salve, salve rex sanctorum* (ved knæene).
III. *Ad manus: Salve, salve, Jesu bone* (ved hænderne).
IV. *Ad latus: Salve Jesu, summe bonus* (ved siden).
V. *Ad pectus: Salve, salus mea, deus* (ved brystet).[5]
VI. *Ad cor: Summi, regus cor, eveto* (ved hjertet).
VII. *Ad faciem: Salve, caput cruentatum* (ved ansigtet).

Alle disse syv afsnit har Gerhardt ikke med, da der kun i alt er fem hymner fra Gerhardt i *Universal-Gesangbuch*, men de fem stemmer overens med Mallings del I, III, IV, VI, VII. Det må altså formodes, at Elbek med "hele hymnerækken" henviser til Gerhardts tyske oversættelse/gendigtning af noget af originalen fra Arnulf.

På trods af efterhånden mange forskellige bud på salmens inspirationskilder tøver Anders Malling ikke med i *Dansk Salmehistorie II* fra 1962 at slå fast, at Rambachs udgave er den eneste tekst, Grundtvig benyttede, da han udarbejdede sin gendigtning (Malling 1962, 204-205).

Næste større udlægning kommer i 1991. Her udgiver Jørgen Pedersen (1919-97) *Fra Augustin til Johs. V. Jensen* (1991), hvor han i kapitlet "Den dybe sammenhæng" tilføjer hele Rambachs uddrag af "Salve mundi salutare" opstillet ved siden af "Hil dig, Frelser og Forsoner!". Til dette føjes kommentaren: "Her bringer vi imidlertid først i dens helhed Grundtvigs salme med det udvalg fra Salve mundi salutare, der er dens direkte, omend ikke udtømmende forlæg" (Pedersen 1991, 173). I forlængelse heraf anfører Pedersen, at det er påvist af Severinsen og bekræftet af Elbek, at Rambach er det direkte forlæg til Grundtvigs salme, men at dette forlæg

[5] Malling mener, at V og VI er senere indføjet og dermed *ikke* er med i originalteksten. Traditionelt er det blevet hævdet, at Bernhard af Clairvaux er forfatteren af hymnen. Men i 1882 blev det bevist, at Bernhard ikke er forfatteren. Senere hen blev det påvist, at Arnulf er forfatteren, da man fandt hymnen i et håndskrift fra 1320, hvor Arnulf står som forfatter – og i denne version indgår V og VI ikke (Malling 1962, 204).

ikke er det eneste (Pedersen 1991, 173, 185). Pedersen skriver således med henvisning til samme uddrag fra Pontoppidan i *Dansk Kirketidende* 1859, som Toldberg også henviser til. Men mens Toldberg hævder, at Pontoppidans strofeudvalg må være det primære forlæg til "Hil dig, Frelser og Forsoner!", da overensstemmelsen skulle være bedre, mener Pedersen, at overensstemmelsen kun i en enkelt strofe er bedre, men at resten stemmer mere overens med Rambach (Pedersen 1991, 185).

Pedersen anfører, at Grundtvig nok har holdt sig primært til Rambach, men også indarbejdet tilskyndelser, temaer og enkeltheder fra Pontoppidans udgivelse eller fra originalen, som fandtes i Grundtvigs egen bogsamling, nemlig *Universal-Gesangbuch* v. J.J. Gottschald. Pedersen forklarer ikke, hvor han finder hele hymnerækken fra Arnulf af Louvain i *Universal-Gesangbuch*, men idet han henviser til Elbeks artikel fra *Grundtvig Studier* 1959 mange gange i sit kapitel, må det formodes, at antagelsen af, at hele hymnerækken står i *Universal-Gesangbuch*, stammer fra Elbek. Året efter udgiver Lars Thunberg en artikel om Grundtvigs latinske salmer i *Grundtvig-Studier*, hvori han nøjes med at konstatere, at det er uklart, hvad forlægget har været (Thunberg 1992).

Sammenligning med Rambachs udgave

I følgende afsnit foretages en komparativ analyse af Rambachs gendigtning af *Salve mundi salutare* og Grundtvigs "Hil dig, Frelser og Forsoner!". Når jeg bringer Grundtvigs tekst sammen med Rambachs i en komparativ analyse, skyldes det, at jeg mener, at Rambach må være hovedforlægget, til trods for at jeg ikke mener, det er det eneste forlæg.

Som anført ovenfor har Grundtvigforskningen præsenteret os for forskellige mulige forlæg for "Hil dig, Frelser og Forsoner!":

1) Severinsen, Ludwigs, Tårup og Malling, der hævder, at Rambach er eneste forlæg for salmen, og at salmen er en gendigtning.
2) Toldberg, som mener, at salmens forlæg primært skal findes hos Pontoppidans strofeudvalg i *Dansk Kirketidende* 1859, samt hans og Borups opfattelse af salmen som primært en oversættelse eller en "fordanskning".
3) Elbek og Pedersen, som ud fra Elbeks undersøgelse af, hvad Grundtvig havde til rådighed under sin salmeskrivning, hævder, at Rambach og/eller

Universal-Gesangbuch (135) må være forlæggene for "Hil dig, Frelser og Forsoner!".

Det er som nævnt vigtigt, at Ludwigs i 1918 ændrer holdning til, hvad der er forlægget, og følger Severinsens tese om, at Rambach er den eneste udgave, Grundtvig gendigter (Ludwigs 1918, 45). Dog er Ludwigs' første tese om forlægget for "Hil dig, Frelser og Forsoner!" i *Dansk Kirketidende* 1907 ikke uinteressant. For de to redaktioner, som Ludwigs præsenterer os for (jf. H.A. Daniel og F.J. Mone), og som han hævder, at Grundtvig må have kendt til under sin gendigtning, har nogle få strofer, som har større overensstemmelse med "Hil dig, Frelser og Forsoner!" end Rambachs strofeudvalg. Følgende tabel illustrerer, hvor forlægget ligner Grundtvigs salme mest. Parenteserne henviser til, at den pågældende strofe kun i mindre grad ligner, eller at det blot er en mindre del af det, der ligner "Hil dig, Frelser og Forsoner!".

Hil dig, Frelser og Forsoner!	Rambach	Daniel	Gottschald (Gerhardt)	Mone	Pontoppidan
Str. 1	Str. 1	Str. 1		Str. 1	Str. 1
Str. 2	Str. 2			(Str. 2)	
Str. 3	Str. 3	(Str. 8)	(Str. 5)	Str. 9	
Str. 4	Str. 4			(Str. 2)	
Str. 5	(Str. 5)				
Str. 6	(Str. 7)				
Str. 7	Str. 7	Str. 3			Str. 3
Str. 8		Str. 6	(Str. 3)	(Str. 6)	Str. 6
Str. 9			(Str. 4)		
Str. 10					
Str. 11	(Str. 11)	(Str. 9)			(Str. 9)
Str. 12			(Str. 5)	(Str. 10)	

Det uddybes nu i en gennemgang af hele salmen med overvejelser over Grundtvigs brug af Rambachs udgave og andre potentielle forlægstekster.

Grundtvig str. 1	**Rambach str. 1**	**Oversættelse af Rambach str. 1**[6]
Hil dig, Frelser og Forsoner!	Salve, mundi salutare,	Vær hilset verdens frelser,
Verden Dig med Torne kroner,	Salve, salve, Jesu care	vær hilset, vær hilset, du kære Jesus,
Du det seer, jeg har isinde	Cruci tuae me aptare	gid jeg ville tilpasse mig[7] til dit kors,
Rosen-Krans om Kors at vinde,	Vellem vere, tu scis quare,	du ved hvorfor,
Giv dertil mig Mod og Held!	Da mihi tui copiam.	giv til mig din kraft.

Alle uddrag har med undtagelse af Gerhardt i første strofe den samme latinske tekst. Det er derfor ikke muligt at afgøre, hvilken tekst Grundtvig her har haft som forlæg. Blot at Gerhardt kan udelukkes. Opstartshilsenen i begyndelsen af strofen og bønnen om kraft i slutningen ses tydeligt hos Grundtvig og i de potentielle forlægstekster, men det helt essentielle ord, "Forsoner", som er tilføjet hos Grundtvig, peger mod et element af fri gendigtning og ikke blot mod en oversættelse. Med ordet "Forsoner" indikerer Grundtvig, at Kristus ikke kun er ham, der frelser fra dødens lænker, men også ham, der forsoner den skyld, som mennesket har over for Gud, hvilket minder om den objektive forsoningslære, der beskrives en del år senere af Gustaf Aulén (Aulén 1930, 145-157).

Grundtvig afviger også fra Rambach på anden vis. I Rambachs version møder vi en middelalderlig Kristus-mystiker, som stræber efter at tilpasse sig Kristi kors. Denne tilpasningsstrategi findes ikke hos Grundtvig.[8]

[6] Alle oversættelser i artiklen er mine egne, medmindre andet er anført.

[7] *Volo* står her i konjunktiv, og derfor oversættes med "Gid jeg ville tilpasse mig".

[8] Jf. Rambachs strofe 1, vers 3: *Cruci tuae me aptare* ("Gid jeg ville tilpasse mig til dit kors"). I Rambach ses det tilbedende subjekt, der har et inderligt ønske om at lide sammen med Kristus, hvilket også bemærkes senere ved Rambachs strofe 8, vers 3: *Grates ago plagis tantis* ("Jeg takker for de så store slag").

Grundtvig str. 2	**Rambach str. 2**	**Oversættelse af Rambach str. 2**
For Dit Ansigt vil jeg træde,	Ac si praesens sis, accedo,	Hvis du er til stede, træder jeg nærmere,
Thi jeg troer, Du er tilstæde;	Immo te praesentem credo.	Ja, jeg tror, du er til stede.
Jeg tilbeder Dig i Støvet,	O quam mundum hic te cerno!	O, hvor ren jeg ser dig her i så høj grad,
Fordi reen, som Guldet prøvet,	Ecce tibi me prosterno:	ja, for dig strækker jeg mig ud:[9]
Du er dog miskundelig!	Sis facilis ad veniam.	Vær miskundelig til tilgivelse.

Grundtvig str. 3	**Rambach str. 3**	**Oversættelse af Rambach str. 3**
I Dit røde Hav, jeg havner,	Coram cruce procumbentem	Over for korset liggende,
Dine Fødder jeg omfavner,	Hosque pedes complectentem,	og disse fødder omfavnende.
Thi ei stolt Du mig foragter,	Jesu bone, non me spernas,	Du gode Jesus, foragt mig ikke![10]
Mig fra Korsets Træ betragter	Sad de cruce sancta cernas	Men fra det hellige kors skal du se mig[11],
Du med dyb Medlidenhed!	Compassionis gratia.	for din[12] medlidenheds nåde.

Grundtvig str. 4	**Rambach str. 4**	**Oversættelse af Rambach str. 4**
Ak, hvor fattig! ak, hvor nøgen!	O quam pauper! o quam nudus!	O, hvor fattig! O, hvor nøgen!
Gruelig er med Dig Spøgen!	Qualis es in cruce ludus	Sådan du er blevet gjort til på korset,
Men jeg veed, for det at lide,	Derisorum totus factus,	helt og holdent gjort til genstand for hån.
Født Du blev ved Midnats-Tide,	Sponte tamen, non coactus,	Frivilligt dog, ikke tvunget,
Selv du valgte Korsets Skam!	Attritus membris omnibus.	sønderknust i alle lemmer.

Grundtvig følger i strofe 2 og 3 nogle af de latinske forlæg (Rambach og Mone) rimelig tekstnært, men dog med små afvigelser, som træder frem, når man sammenligner disse to, og på det grundlag holder Grundtvigs tekst sammen med dem. Medens Rambachs strofe 3 og Mones strofe 3 er identiske, er der kun én enkelt afvigelse mellem Rambachs strofe 2 og Mones strofe 2, hvilket er starten af strofe 3, hvor der er to forskellige adjektiver. I Mone står "nudus" (nøgen), og i Rambach står "mundus" (ren). I Grundtvigs strofe 2 står: "Fordi Reen som Guldet prøvet". Det kunne

[9] *Prosterno* kan også oversættes med "at kaste ned", som en slags bønfaldelse – i denne sammenhæng vælges oversættelsen "strækker", da det er mennesket, der strækker sig ud på jorden for at tilpasse sig korset (jf. Rambachs strofe 1, vers 3).
[10] *Sperno* står her i en jussiv konjunktiv og oversættes derfor imperativisk.
[11] … "mig" er underforstået her.
[12] … "din" er underforstået her.

tyde på, at Grundtvig her lægger sig op ad Rambach. I Grundtvigs strofe 4 står der: "Ak, hvor fattig! ak, hvor nøgen!". Dette sandsynliggør dog ikke en inspiration fra Mone, da Rambach også i strofe 4 bruger adjektivet nøgen: "O quam nudus!" ("O, hvor nøgen!"). Mellem Grundtvigs strofe 4 og Rambachs strofe 4 er der visse sproglige afvigelser, men indholdsmæssigt stemmer de nogenlunde overens. Derfor forekommer det rimeligt, når forskningen almindeligvis antager, at man i Grundtvigs strofe 2 til 4 finder en genklang fra Rambachs strofe 2 til 4.

Dykkes der længere ned i det semantiske i strofe 2 til 4 hos Grundtvig og Rambach, tydeliggøres det dog, at Grundtvig har nogle få helt anderledes ord med, som giver teksten en anden betydning og bevirker, at hans tekst mere får karakter af fordanskning og gendigtning end af oversættelse. Det gælder især strofe 3. Som Ludwigs og Malling er opmærksomme på, er "Det Røde Hav" en allusion både til Jesu blod, jødernes udfrielse fra Egypten (2 Mos) og dåben (1 Kor 10,1-2) (Ludwigs 1918, 50; Malling 1962, 206). Dette motiv findes ikke i Rambachs udgave. En anden ændring er også vigtig. I Rambachs strofe 3, vers 3, lyder den latinske bøn: Du gode Jesus, foragt mig ikke!. Hos Grundtvig lyder samme linje: "Thi ei Stolt du mig foragter". Derved omformer Grundtvig hele strofens indhold fra en gudsfrygt og længsel til en tillidsfuld kærlighedserklæring: Derudover tilføjer Grundtvig de to tillægsord "stolt" og "dyb", som har en poetisk indvirkning på strofen, da de fremhæver den markante forskel mellem foragten og medlidenheden. Grundtvig ændrer altså den semantiske betydning.

Om strofe 4 noterer Ludwigs med rette, at subjektet ikke omfavner Jesu fødder, *for at* Jesus skal se på ham med medlidenhed, men *fordi* Jesus allerede ser ham med *dyb* medlidenhed, idet han allerede er havnet og forbliver i Jesu røde hav ved dåben (Ludwigs 1918, 50). Kristus på korset, som skal dømme os, har allerede ført sagen med dyb medlidenhed og uden foragt, skønt menneskene gav ham tornekronen på. Et tilsvarende greb møder man i salmen "Reis op dit Hoved, al Christenhed!":

Ei meer du gruer for Domme-Dag,
Du veed, din Dommer har ført din Sag,
Og fra sig Selv den vundet; (SV nr. 400)

Grundtvig str. 5	**Rambach str. 5**	**Oversættelse af Rambach str. 5**
Hvad har Dig hos Gud bedrøvet?	Quo amore vincebaris,	Med hvilken kærlighed blev du besejret,
Og hvad elsked Du ved Støvet,	Quo dolore torquebaris,	med hvilken smerte blev du pint,
At Du ville Alt opgive,	Quum te totum exhaurires,	da du udtømte dig selv helt,
For at holde os ilive,	Ut te nobis impartires,	for at du kunne give dig selv til os,
Os Dig at meddele heel?	Et nos a morte tolleres?	og løfte os op fra døden?

I Grundtvigs strofe 5 er der stadig paralleller til Rambachs strofe 5, men de sproglige afvigelser er blevet større end i de foregående strofer. Både hos Grundtvig og Rambach opstår spørgsmålet: Hvad er årsagen til, at Gud ville tage et menneskes skikkelse på og opgive sig selv for støvet, mennesket?[13]

Ludwigs anfører, at Grundtvig ofte i sine salmer er kommet frem til, at de to spørgsmål i strofe 5 må besvares benægtende: "Der var ikke intet, der bedrøvede Jesus hjemme hos Gud, og intet, han elskede hos Støvet" (Ludwigs 1918, 51). Men Ludwigs påpeger, at det er helt forkert ud fra Det Nye Testamente: Jesus gør i lignelsen om den fortabte søn (Luk 15) rede for, at Guds forhold til verden er som en fars forhold til et vildfarent barn. Gud sad ikke kold og ligeglad i himlen og så mennesker gå fortabt. Det var en sorg for Gud, og derfor tog han en tjeners skikkelse på og blev mennesker lig (jf. Fil 2,7) (Ludwigs 1918, 52). I Joh 3,16 beskrives det også, at det er af Guds kærlighed, at han opgav sin egen søn, fordi han elskede verden så meget. Dette viser sig også i salmen. Ifølge Ludwigs er svaret hos både Grundtvig og Rambach Guds kærlighed, som viser sig i strofe 6.

[13] Jf. 1 Mos 2,7: Ganske vist oversætter den danske autoriserede 1992-bibel (DO1992) og andre nyere oversættelser det hebraiske ord *aphar* med "jord", men i dets hebraiske grundbetydning betyder *aphar* "støv". Den autoriserede danske oversættelse anno 1740 (DO 1740), som var den autoriserede bibel på Grundtvigs tid, oversætter med "Støv".

Grundtvig str. 6	**Rambach str. 6**	**Oversættelse af Rambach str. 6**
Kiærligheden, Hjerte-Gløden,	Amor tuus amor fortis,	Din kærlighed, den stærke kærlighed,
Stærkere var her end Døden,	Quem non vincunt jura mortis.	som dødens rettigheder ikke besejrer.
Heller giver Du end tager,	O quam pia me sub cura	O, i hvor høj grad under din fromme omsorg,
Ene derfor Dig behager	Tua foves in pressure,	plejer du mig under trængsel,
Korsets Død i vores Sted!	Ne morsu mortis vulnerer!	for at jeg ikke skal såres af dødens bid.[14]

I de to første vers af strofe 6 har Grundtvig og Rambach den samme betydningsnuance, men med forskellig ordlyd. Svaret er det samme begge steder. Gud tog korset på sig, idet han elskede verden med sin uendelige kærlighed. Den kærlighed, som døden ikke kan besejre. Fra vers 3 til 5 i strofe 6 begynder Grundtvig at frigøre sig fra Rambach, og teksten har heller ingen lighed med andre latinske forlæg. Det kunne se ud til, at han i forsøget på at udlægge kærlighedens kraft i stedet støtter sig til nytestamentlige forlæg, f.eks. ApG 20,35[15] og 2 Kor 5,15.

Grundtvig str. 7	**Rambach str. 7**	**Oversættelse af Rambach str. 7**
Ak, nu føler jeg tilfulde	Quid sum tibi responsurus,	Hvad skal jeg svare dig,
Hjertets Haardhed, Hjertets Kulde!	Actu vilis, corde durus?	ringe af handling, hård af hjerte?
Hvad udsprang af disse Fjelde,	Quid rependam amatori,	Hvad skal jeg give tilbage til elskeren[16],
Navnet værdt, til at giengælde	Qui elegit pro me mori,	som valgte at dø for mig,
Frelser-Mand, din Kiærlighed?	Ne dupla morte morerer?	for at jeg ikke skal dø den dobbelte død?

I Grundtvigs strofe 7, vers 2, er der en interessant semantisk forskel til Rambachs strofe 7, vers 2, samt Daniels og Pontoppidans strofe 3, vers 2, hvor der i de to står: "actu villis, corde durus" (ringe af handling, hård af hjerte). Dette er hos Grundtvig ændret til "hjertets hårdhed, hjertets kulde". Grundtvig lader altså "handling" ligge. Det er nemt at få den tanke, at Grundtvig som luthersk teolog udelader handlingerne for at lægge afstand til et bestemt syn på gerninger som medvirkende til frelse. En anden mulighed er, at handlingerne blot ikke har nogen betydning i den syndserkendelse ved Kristi kors, som har ramt salmens jeg. Her er det

[14] … "morsu mortis" er oversat som en instrumentel ablativ.

[15] DO1740 har denne oversættelse af ApG 20,35: "saligt er det at give, hellere end at tage", som stemmer endnu bedre overens med Grundtvigs strofe 3, vers 3.

[16] "Elskeren" er Kristus. Her møder man den cisterciensiske teologi med den indre kærlighedsrelation mellem subjektet og Kristus.

hjertets iskolde tilstand, som jeget erfarer, fordi det opdager, at der intet "nævneværdigt"[17] udspringer fra det, som kan gengælde Kristi fuldkomne kærlighed. Uanset hvad løsriver Grundtvig sig tydeligt fra Rambach og de andre potentielle latinske forlæg. En tilsvarende indholdsændring viser sig i, at hvor Rambach i strofe 7 forbliver ved samme bøn som i strofe 6 om, hvad der skal til for ikke at dø af "dødens bid" eller "dø den dobbelte død",[18] stiller Grundtvig et spørgsmål, som kun kan besvares med et benægtende svar: Der er *intet*, som kan gengælde Kristi fuldkomne kærlighed, hvilket er den ægte syndserkendelse hos Grundtvig.

Hvad udsprang af disse Fjelde,
Navnet værdt, til at gjengælde,
Frelser-Mand, din Kiærlighed?

Ludwigs fortolker det sådan, at idet det hårde og iskolde hjerte er ramt af vemod og afmagt, opstår der et syn hos Grundtvig (Ludwigs 1918, 54). Ludwigs udlægger det som et syn af et varmt og livfuldt kærlighedsvæld, som udspringer af Jesu lidelse gennem hans sår (vunder), og dette væld af Jesu blod strømmer gennem verden og forvandler alt på sin vej. En kærlighedsstrøm så stærk, at den kan vælte klipper; hvor end den ledes ind, vil den smelte alle isfjelde og rense alle hjerter fri fra synd (jf. Joh 1,7) (Ludwigs 1918, 54-55). Malling mener, at dette muligvis er en hentydning til nadveren, hvor vi drikker Jesu blod, som på den måde ledes ind i vore årer. Jesus er altså, siger Malling med et meget nutidigt billede, en slags bloddonor, der giver mennesket, som er fyldt med urent blod, en blodtransfusion, der renser det og fylder det med kærlighed og renhed (Malling 1962, 206).[19]

---

[17] Jf. Grundtvigs strofe 7, vers 4.

[18] Her henvises til den død, som er uden genopstandelsen til evigt liv (jf. Åb 20,6; 20,14).

[19] I Joh 19,34 kommer blod og vand ud af Jesu sår i siden. Dette vand og blod er i den kirkelige tradition – særligt hos Luther – før blevet tolket til at være henholdsvis dåbsvandet og nadverblodet (jf. *En sermon om dåben* (1519); *Luthers lille Katekismus* (1529), m.fl.). Om Grundtvig har denne teologiske tanke in mente, er svært at bedømme, men i så fald kunne Jesu vunders udspring godt være en reference til både dåben og nadveren.

Grundtvig str. 8	**Rambach str. 8**	**Oversættelse af Rambach str. 8**
Dog jeg troer, af dine Vunder	Manus sanctae, vos amplector,	I hellige hænder jeg omfavner jer,
Væld udsprang til stort Vidunder,	Et gemendo condelector,	og sukkende glæder jeg mig sammen med jer,
Mægtig til hver Steen at vælte,	Grates ago plagis tantis,	jeg takker for de så store slag,
Til Iis-Bjerge selv at smelte,	Clavis duris, guttis sanctis,	med de hårde nagler, med de hellige dråber,
Til at tvætte Hjertet reent!	Dans lacrymas cum osculis.	idet jeg giver kys med tårer.

I strofe 8 gør Grundtvig sig som nævnt for alvor fri fra Rambach. Rambach går i strofe 8 videre til Arnulfs afsnit "ad manus" (ved hænderne), mens Grundtvig fastholder Jesu blods kærlighedsstrøm, der tvætter de urene hjerter rene. Men som nævnt findes følgende strofe hos Pontoppidans strofeudvalg fra *Dansk Kirketidende* 1859 og faktisk også i Daniels strofeudvalg i *Thesaurus Hymnologicus* II, som Pontoppidan og Daniel nok har fra Arnulfs afsnit "ad latus" (ved siden):

Pontoppidan og Daniel str. 6[20]	**Oversættelse af Pontoppidan og Daniel str. 6**
Salve latus Salvatoris	Vær hilset, du frelsers side,
In quo latet mel dulcoris,	i hvilken sødmens honning skjuler sig,
In quo patet vis amoris,	i hvilken kærlighedens styrke er åbenbar,
Ex quo scatet fons cruoris,	fra hvilken blodets kilde,
Qui corda lavat sordida	som tvætter urene hjerter, udspringer.

Denne strofe gør det vanskeligt at tilslutte sig de dele af forskningen, der antager, at Rambach er det eneste tekstgrundlag. Til støtte herfor kunne det anføres, at Grundtvig i 1811 har forfattet et digt til Constance, hvor han beskriver en erfaring, som potentielt har paralleller til netop det, han udlægger i strofe 7-8:

[20] *Dansk Kirketidende* 1859, 161; *Thesaurus Hymnologicus* II 1844, 359.

Ak, det har jeg.[21] Nedbøjet jeg nu stander,
Og med mit Suk sig kolde Taare blander,
Saa kold, som Elvene, der sig nedvælte,
Naar Fjeldets Is for Solen maa hensmelte.[22]
Dog, naar saavidt med Isen først det kommer,
Man haabe tør, den lunkes udi Vaar
Og suger Varme i den blide Sommer;
Derfor ei mer jeg mørk, fortvivlet staar,
Men sukker dybt til ham, om hvem jeg veed,
At Han er intet uden kærlighed.[23]
[…]
Men over os, vor Syndeskyld vi græde;[24]
Og knæle vi med Tro ved Korsets Fod
Skal Taaren blande sig med Jesu Blod,[25]
Al syndelyst, alt Hovmod og alt Had,
Aftvættes skal da i det røde Bad.[26]
(Grundtvig 1811, 120-121).

På den ene side ligner Pontoppidans og Daniels strofe 6 meget Grundtvigs strofe 8, og selv om Pontoppidans og Daniels strofeudvalg er trykt efter 1837, hævder Ludwigs og Toldberg, at Grundtvig har kendt til den redaktion, som ligger til grund for strofeudvalgene hos Pontoppidan og Daniel (Ludwigs 1907, 612; Toldberg 1950, 253). På den anden side viser Constance-digtet, at mange af ordene og vendingerne allerede langt tidligere var en del af det faste poetiske sprog hos Grundtvig, og selv om Ludwigs og Toldberg anfører, at Grundtvig må have kendt til redaktionerne bag både Pontoppidan og Daniel, er der ikke tale om et uigendriveligt bevis for, at det forholder sig sådan.

[21] Jf. strofe 7, vers 1.
[22] Jf. strofe 9, vers 4.
[23] Jf. strofe 6, vers 1-2.
[24] Jf. strofe 7.
[25] Jf. strofe 9, vers 1-2.
[26] Jf. strofe 3, vers 1; strofe 9, vers 5.

Grundtvig str. 9	**Rambach str. 9**	**Oversættelse af Rambach str. 9**
Derfor beder jeg med Taarer:	O cor dulce praedilectum,	O, søde elsket hjerte,[27]
Leed den ind i mine Aarer,	Munda cor meum illectum	rens mit forførte hjerte,
Floden som kan Klipper vælte,	Et in vanis induratum,	og som er blevet forhærdet i de tomme ting.
Floden, som kan Iis-Bjerg smelte,	Pium fac et timoratum,	Gør det fromt og gudfrygtigt,
Som kan Blod-Skyld tvætte af!	Repulso tetro frigore.	efter at den mørke kulde er blevet smidt tilbage.[28]
Grundtvig str. 10	**Rambach str. 10**	**Oversættelse af Rambach str. 10**
Du, som har Dig selv mig givet,	Tuo vivat in amore,	Det[29] skal leve i din kærlighed,
Lad i Dig mig elske Livet,	Ne dormitet in torpore,	for at det ikke skal sove i følelsesløshed.
Saa for Dig kun Hjertet banker,	Ad te oret, ad te ploret,	Det skal bede til dig, græde til dig,
Saa kun Du i mine Tanker	Te adoret, te honoret,	tilbede dig, ære dig,
Er den dybe Sammenhæng!	Te fruens omni tempore.	idet det nyder dig hele tiden.

I Grundtvigs strofe 9 og 10 bemærker man, at stroferne ikke ligner Rambach eller andre af de latinske forlæg.[30] Det er dog interessant, at der i strofe 9, vers 1-2, er en lille indholdsmæssig overensstemmelse mellem Grundtvigs og Gerhardts versioner af salmen, idet digterjeget fremsætter et personligt ønske om, at Jesu blod fra hans sår/vunder skal ledes/skrives ind i hans/hendes hjerte/årer.

Grundtvigs str. 9, v. 1-2	**Gerhardts str. 4, v. 1-2**
Derfor beder jeg med Taarer:	Schreibe deine blutgen Wunden
Leed den ind i mine Aarer,	mir, Herr, in das Herz hinein[31]

[27] Her er Rambach "Ad cor" (ved hjertet), og det er altså Kristi hjerte, som blikket er nået til, og derfor er det en bøn til Kristus om, at han skal rense den kristnes syndige hjerte.

[28] Dette skal formentlig forstås sådan, at den mørke kulde skal "smides tilbage" til Djævelen.

[29] "Det" viser tilbage til den kristnes hjerte.

[30] Jf. tabellen på side 8.

[31] *Universal-Gesangbuch* v. J.J. Gottschald, Leipzig 1737, 135.

Ud over denne mulige overensstemmelse med Gerhardt frigør Grundtvig sig klart her i strofe 9 og 10 fra andre forlæg.[32]

Ifølge Malling er der en dobbelthed i strofen "Lad i Dig mig elske Livet" (Gr. 10,2). På den ene side kan det forstås sådan, at livet med Kristus, i Kristus, skal dyrkes i modsætning til livet i verden (jf. Fil 1,21).[33] På den anden side kan det betyde, at Grundtvig digter om livet i verden som en form for ny skaberakt (Malling 1962, 206).[34]

Grundtvigs str. 11	**Rambachs str. 11**	**Oversættelse af Rambachs str. 11**
Skiøndt jeg maa som Blomsten visne,	Dum me mori est neccesse,	Når det er nødvendigt, at jeg dør,
Skiøndt min Haand og Barm maa isne,	Noli mihi tunc deesse,	vær ikke væk fra mig,
Du, jeg troer, kan det saa mage,	In tremenda mortis hora	i dødens frygtelige time,
At jeg Døden ei skal smage,	Veni Jesu absque mora,	skal du komme Jesus, uden tøven.
Du betalde Syndens Sold!	Tuere me et libera.	Beskyt mig og befri mig.

Rambachs strofe 11 omhandler den død, som subjektet står over for. Til trods for at Grundtvigs strofe 11 har en helt anden ordlyd end nogen af de latinske forlæg som Rambach, Daniel og Pontoppidan, er det stadig en mulighed, at Grundtvig har orienteret sig mod et eller flere af disse latinske forlæg.

Både hos Grundtvig og flere af disse forlæg (Rambach, Daniel og Pontoppidan) er det tydeligt, at Kristus kan udvirke, at et menneske ikke skal dø "den dobbelte død". Her er dog endnu en markant semantisk forskel mellem Grundtvig og de latinske forlæg. Hvor digterjeget i de latinske forlæg nærmest med gudsfrygt beder Kristus på korset om, at han skal beskytte og befri ham, er det hos Grundtvig troen på, at Kristus kan og *vil* gøre sådan, der bevirker, at "den dobbelte død" ikke skal indtræffe. Kristus har allerede løskøbt den syngende fra synd og straf.[35] Grundtvigs digterjeg "maa som Blomsten visne", og dets "Haand og Barm maa isne", men Kristus betalte "Syndens Sold" (jf. Rom 6,23).[36] Det bliver i strofe

[32] Jf. tabellen på side 203.

[33] DO1740: "Thi det at leve er mig Christus, og at døe en Vinding".

[34] "Alt blev til ved ham" (Joh 1,3).

[35] Jf. Grundtvigs strofe 6.

[36] DO1740: "Thi Syndens Sold er Døden, men Guds naadegave er et evigt Liv i Christi Jesu, vor Herre." – Denne oversættelse gør det tydeligt, at Grundtvig må

11 altså mere og mere tydeligt, at Grundtvig flere steder afviger fra at oversætte direkte. Dermed bliver Borups opfattelse af, at Grundtvig kun i strofe 10 gendigter frit, uholdbar.

Grundtvigs str. 12	**Rambachs str. 12**	**Oversættelse af Rambachs str. 12**
Ja, jeg troer paa Korsets Gaade,	Quum me jubes emigrare,	Når du befaler, at jeg går bort,
Giør det, Frelser, af din Naade!	Jesu care, tunc appare:	kære Jesus, så kom til syne:
Staae mig bi, naar Fienden frister!	O amator amplectende,	O elsker, som er værd at omfavne,
Ræk mig Haand, naar Øiet brister!	Temet ipsum tunc ostende	vis virkelig dig selv på det tidspunkt,
Siig: vi gaae til Paradis!	In cruce salutifera	på det frelsende kors.

Mens Rambachs udvalg slutter med en bøn om at se den korsfæstede, når dødens stund indtræffer, beder Grundtvig om at høre de sejrsord, som lukker himmelporten op og fører den frelste synder ind i Guds paradis. Ludwigs hævder, at dette også er en helt afgørende forskel mellem Rambach og Grundtvig, da den fattige, lidende Kristus i Rambachs version bedes om at vise sig på korset, hvorimod jeget i Grundtvigs version i sit hjertes taknemmelighed gør Kristus til frelser og forsoner (Ludwigs 1918, 55-56). Til trods for at Grundtvig visse steder lægger sig tæt op ad Rambach, kan der følgelig ikke herske tvivl om, at Grundtvigs "Hil dig, Frelser og Forsoner!" ikke er en blot og bar oversættelse.

I strofe 12 er det interessant at se på det allersidste vers. En stor del af Grundtvigforskningen hævder, at Rambach er det eneste tekstgrundlag for gendigtningen hos Grundtvig (Severinsen, Ludwigs, Tårup, Malling). En anden del af forskningen anfører, at det primært er Rambach, men også alle de versioner, som gennem salmens historie følger på Arnulf af Louvains oprindelige tekst (Elbek, Pedersen). En tredje del mener, at det er Pontoppidans strofeudvalg, der er det primære grundlag (Toldberg). Men jeg mener, at en fjerde mulighed opstår, hvis det sidste vers hos Grundtvig sammenlignes med Gerhardts sidste to vers af "Sey mir tausendmahl gegrüsset, der mich je und je geliebt", som står på side 135 i *Universal-Gesangbuch*. Her ses nemlig bemærkelsesværdig lighed i de to salmers afrunding.

---

have sin inspiration til strofe 11 fra Rom 6,23.

Grundtvigs str. 12, v. 5	**Gerhardts str. 5, v. 7-8**
Siig: vi gaae til Paradis!	sprich: Laß all dein Trauren schwinden, ich, ich tilg all deine Sünden.

Selv om udtrykket er ret forskelligt, kan der argumenteres for en sammenhæng mellem "at gå til paradis" og at "få slettet alle sine synder". Det særligt interessante er dog "sprich" og "Siig", begge efterfulgt af et kolon. Brugen af både samme ord og samme tegnsætning som afslutning på salmen og det, at vi ved, at Grundtvig har haft Gerhardts digt til rådighed, gør det usandsynligt, at det er en tilfældighed.[37]

Konklusion

Forskningens iagttagelser og ovenstående gennemgang peger mod, at Grundtvig har haft Rambachs udgave (udg. 1817) under sin affattelse af salmen, og at han derfra har hentet det meste af sin inspiration. Men den antagelse hos dele af forskningen, at Rambach er det eneste forlæg, er med overvejende sandsynlighed forkert. Elbek påviser, at Grundtvig har haft *Universal-Gesangbuch* ved hånden. Dermed har han efter alt at dømme også anvendt Gerhardts "Sey mir tausendmahl gegrüsset, der mich je und je geliebt" (1609) under sin affattelse, da der er overensstemmelse mellem Gerhardts tekst og Grundtvigs salme. Mere usikkert er det, om han har haft andre udgaver i spil til sin gendigtning (f.eks. de fra Daniel, Mone og Pontoppidan kendte versioner), men det kan ikke udelukkes. "Hil dig, Frelser og Forsoner!" veksler mellem en fordanskning og en fri gendigtning, som er foretaget af Grundtvig ud fra mere end ét værk. Sagt på en anden måde: Salmens lyriske form og dens indhold er unikt på så mange områder, at det er berettiget at fremhæve selvstændigheden i Grundtvigs gendigtning målt med mere tekstnære versioner, men af og til har Grundtvig tydeligt lagt sig relativt tæt op ad de originaler, der har inspireret ham.

[37] Dertil kommer, at Grundtvigs salme "Drag ind ad disse porte" (SV nr. 380) også er en gendigtning af Paul Gerhardts "Zeuch ein zu meinen Thoren", og at Grundtvig siden hen udarbejder flere gendigtninger af Gerhardts værker – der alt sammen peger mod en generel inspiration fra Gerhardt.

Litteratur

Værker af Grundtvig

– (1811), *Saga: Nytaarsgave for 1812.* København, Andreas Seidelins Forlag hos P.D. Kiöpping, 120-121.

– (1827), "Psalmer og aandelige Sange af Thomas Kingo, samlede og udgivne af P. A. Fenger", i: *Theologisk Maanedsskrift XIII*, 1828, 16-31.

– (1830), *Christelige Prædikener eller Søndags-Bog*, Bind III, København: Theol. Maanedsskrift 1827-1830, 310.

– (1944) (1837), *Sang-Værk til den Danske Kirke*. København, Det Danske Forlag, 455-457, 672-673.

Værker af andre forfattere

Aulén, Gustaf (1930), *Den kristna försoningstanken: Huvudtyper och brytninger: Olaus-Petri-föreläsningar hällna vid Uppsala universitet*. Stockholm: Svenska kyrkans diakonistyrelses bokförlag, 145-157.

Borup, Johan (1944), *N.F.S. Grundtvig*. København, C.A. Reitzels Forlag, 234-237.

Den ældste danske Bibel-Oversættelse eller Det gamle Testamentes otte første Bøger, fordanskede efter Vulgata (1828), udg. af Christian Molbech. København, K.H. Seidelin, 12.

Elbek, Jørgen (1959), "Grundtvig og de latinske salmer", i: *Grundtvig-Studier.* København, Gyldendals Boghandel – Nordisk Forlag, 7-124.

Fortegnelse over N.F.S Grundtvigs efterladte Bogsamling (1873), København, E. C. Losers Bog- og Nodetrykkeri.

Lateinische Hymnen des Mittelalters (1853), udgivet og kommenteret af Franz Joseph Mone, Bind 1, red. i 1964, Freiburg, Scientia Verlag Aalen, 162.

Ludwigs, Christian (september 1907), "Hvem har forfattet Salmen: 'Hil dig Frelser og Forsoner'?", i: *Dansk Kirketidende 1907* (nr. 39), 609-617.

Ludwigs, Christian (1918), *Salme og Sang II*, København, O. Lohse, 8-61.

Malling, Anders (1962), *Dansk Salmehistorie*, Bind II, København, J. H. Schultz Forlag, 203-207.

Pedersen, Jørgen (1991), *Fra Augustin til Johs. V. Jensen: Essays og afhandlinger*, København, Museum Tusculanums Forlag, 165-203.

Pontoppidan, Dines (1859), "St. Bernhards Passions=Hymne. – Grundtvigs Oversættelse af den", udgivet af C. J. Brandt og D. J. Sadolin, i: *Dansk Kirketidende 1859*, nr. 11, København, trykt på udgivernes forlag hos J. C. Scharling, 161-176.

Rambach, A.J. (1817), *Anthologie christlicher Gesänge I*, Altona og Leipzig, J.F. Hammerich.

Severinsen, Peder (1905), "Grundtvig som Oversætter af latinske Salmer", i: *Teologisk Tidsskrift Ny Række* 6, 166-184.

Severinsen, Peder (oktober 1907), "'Hil dig, Frelser og Forsoner' som Oversættelse", i: *Dansk Kirketidende* (nr. 41), 654.

Thesaurus Hymnologicus II (1844), udg. af Herman Adalbert Daniel, Leipzig, Sumptibus E. Anton, 359.

Gottschald, Johann Jacob (1737), *Theologia in Hymnis, Oder: Universal-Gesang-Buch, Welches auf alle Fälle, alle Zeiten, alle Glaubens-Lehren, alle Lebens-Pflichten, auf alle Evangelia und Episteln, auf allerley Stände und Personen, besonders auf den Catechismum gerichtet, Und aus 1300. absonderlich erlesenen Liedern alter und neuer Theologorum und Poeten bestehet: Nebst einem doppelten Register und einem Geistreichen Gebet- und Communion-Buch*, Leipzig, Martini.

Thunberg, Lars (1991), "Grundtvig og de latinske salmer – et teologisk perspektiv", *Grundtvig-Studier*.

Toldberg, Helge (1950), *Grundtvigs symbolverden*, København, i kommission hos Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag, 40, 253.

Tårup, Kr. (1938), *Grundtvigs påskesalmer: En redegørelse for ti salmer*, København, Nyt Nordisk Forlag, 9-29.